פוקד עון אבות על בנים.

ברכות ז' ע"א: ...והכתיב פוקד עון אבות על בנים וכתיב (דברים כ"ד) ובנים לא יומתו על אבות. ודמיגן, קראי אהדדי! ומשנינן לא קשיא: הא (מסוקנו כאן) כשאותן מעשה אבותיהם בידיהם, הא (דברים כ"ד) כשאין אותן מעשה אבותיהם בידיהם.

לגר"ח מפרש דברי חז"ל הנ"ל: והוא בלי ספק מאמר אמת, וזה כי הרע המסורר מה' יתי' על בן התוכחה יהיה לפי המרי, ר"ל שמי שהסתבך במרי סבון מעט, הספיק לו תוכחת מעוטה ומי שהחזיק באופן ששב לו כקניין חזק, יצטרך לתוכחת יותר עצומה. ובמילות הענין כן, הנה כאשר חטא האדם לכדו, הספיק לו תוכחת יותר מעוטה מהתוכחה אשר תצטרך לו אם היה מחזיק אביו בזאת התכונה והוא היה אוחז מעשה אבותיו, כי אז הסתבך בזה המרי סבון יותר חזק. ובזה האופן אמיתת התורה: "רבים בעונות אבותם יפקו".

ראב"ע ד"ה אל קנא החל מן "הזכיר ירמיהו" עד "ובני הבנים נקראים בנים".

(בפירושו הקצר לשמות שלא נדפס בתומשים שלנו) ד"ה על רבעים ואין במקום הזה מה שישאל השואל: איך יפקד עון אב על בן, כי הנה מפורש הוא "לשונאי" כי אם היה הבן מאותבי, לא יפקד עליו עון האב; והטעם הוא שהשם לא יאריך אמו את יהיו עד ארבעה דורות שונאי ה' כולם ויש מהם שיכרת הראשון גם יש השני או השלישי. ואין משם "פוקד" - שיחבר, כי אם זכירה, כמו (שמ' א' מ"ו) פקדתי את אשר עשה עמלק, ראשר שיזכר כל אשר עשה האב, לא יאריך לבן (אם מעשהו כמעשה האב). כאמורה בברכים מאמר א' פרק נ"ד: ודע כי אמרו "פוקד עון..." - אמנם זה בחטא של ע"ז לבד, לא בחטא אחר. (לכל חטא אחר יש לבן מדת ארך אפים.) והראיה על זה אמרו בעשרת הדברות: "על שלשים ועל רבעים לשונאי" - ולא יקרא "שונא" אלא עובד ע"ז לבד. ואמנם הספיק לו "רבעים" (כלומר: ודרך אגב נבאר מה שמדת הדין של האלוקים מסתפקת בדור רבעים.) כי תכלית מה שאפשר לו לאדם לראות מזרעו - הוא דור רביעי. (משום שהזקנה המעולגת ביותר אינה נותנת לאדם לראות מזרעו יותר מדור רביעי.) וכשיהרגו אנשי המדינה עובדי ע"ז (כלומר: ומשום כך נצטוו ישראל לאבד ערי שבעה עממים השקועים בתועבות ע"ז), יהרג הזקן ההוא העובד ובנו... ובן בן בנו שהוא הולד הרביעי. וכאלו סבר, שסכלל מצוותיו ית' - שהם מכלל פעולותיו (= שהתרסת עיר של ע"ז על כל ארבעת דורותיה היא אחת ממצוותיו, שהן - המצוות - פעולות האלוה, כלומר, שהמעשים שיעשו בני אדם לפי מצוות אלוה הם בעצם מעשי אלוה, ונמצא שהאלוה "פוקד עון אבות על בנים" בצוותו על עובדיו לבער את הרע של עובדי ע"ז עד תומו). שיהרג זרע עובדי ע"ז, אע"פ שהם קטנים בתוך אבותם ואבות אבותם. וזאת המצוה נמשכת בתורה בכל מקום, כמו שצוה ב"עיר הנדחת" (דברים י"ג ט"ז) "והרגת אותה ואת כל אשר בה." כל זה למחות הרושם ההוא, המביא להפסד הגדול. (הפרושים בסוגריים לקוחים מתוך פירוש ר' יהודה אבן שמואל למו"נ).

רמב"ן ד"ה פוקד עון אבות החל מן "ולשון פקידה עם מלת על" עד "וא"ר אברהם כי בני הבנים", ר"ה לשונאי עד "כמו שעיקש יחזקאל" והחל מן "ויתכן שתהיה המדה" עד "והסוד".

רשב"ם ד"ה לשונאי.

שד"ל: ...ודאי משמעות המקרא הוא, שאף על בנים צדיקים ה' פוקד עון אבות, וכן היתה אמונת אבותינו וכן אמרו חז"ל: "צדיק ורע לו - צדיק בן רשע" והוא דבר שהחוש מעיד עליו, שבכמה וכמה עניגים טובים ורעים האב זוכה לבנו ומעשי האב ודר-כיו ומעלליו גורמים בהכרח טובה או רעה לזרעו אחריו, והסדה הזאת היא אחד מסו-דות ההשגחה הנסתרת בכל המאורעות התולים בעולם "והאלוקים עשה שיראו מלפניו", כי כל אב אוהב את זרעו, והראנה שמא הטאיו יביאו רעות גם לבניו, מעברנו יי-מעט ואם הרבה מלכת תמיד בטרידות לבו,... והנה זה שאמרתי, כי קנין פקידת עון אבות על בנים "הוא דבר שהחוש מעיד עליו", דומה למה שמיקש הרלב"ג שעונש האבות במשך בסקרה (בטבע); ורואה אנכי כי כן הוא דרך התורה לציין לנו הטובות והרעות כיורדות מלמעלה בכוונה לשכר ועונש, אף אם הן נמשכות ובאות בדרך הטבע לפי מנהגו של עולם; כי באמת אין דבר בעולם שיהיה במקרה, אלא הכל נמשך מסבותיו, והכל מסתלשל אל הסבה הראשונה, וכמו שלאיים על בני אדם ולהדריכם בדרך ישרה מקק ה' בחוקות הטבע שהיו עונות האב גורמים רע לזרעו אחריו, כן אמרה גם כן, שהוא פוקד עון אבות על בנים כאלו הוא עושה זה דרך נקמה וחרון אף. גם כי באמת לא יקרה הדבר אלא בדרכי הטבע.

1. מה היא השאלה המסריחה את כלם וביצד מתרצה כל אחד מהם?
2. מה מוסיף רלב"ג בבאורו על דברי חז"ל?
3. במה מסכים הרמב"ן עם הרמב"ם ובמה הוא שונה ממנו?
4. לפי מוסבת מלת "לשונאי" לדעת כל אחר מן הנ"ל: לאבות או לבנים?
5. במה שונים רלב"ג (בדבריו המובאים בשד"ל) ושד"ל מכל האחרים?

---

* השאלות המסומנות x קשות והמסומנות xx קשות ביותר. ענה לפי בחירתך.

** לשלות את התשובות לבמה ליבוביץ, ירושלים, קרית משה.